

Sopron egyedülálló építészeti emlékeinek megőrzésében köztudottan kiemelt jelentőséggel bír a meglévő épületek történetének és építési fázisainak feltárása, valamint az átépített, lebontott, elpusztult, épületek részletes építészettörténeti kutatása. Egy város építészettörténeti sokszínűségének tágabb palettája úgy tárulhat fel előttünk a legnagyobb teljességében, ha a kicsiny, ámde harsány színfoltjai is ismertté válnak. Különösképp igaz ez Sopronra, ahol amellet, hogy a város történelme kellőképpen színes volt ahhoz, hogy teret adjon egy-egy különleges építészeti alkotás létrejöttéhez, a történeti források és emlékek is fennmaradtak, segítve e speciális építészeti műfaj kutatását. A város utcáin, terein, külterületein zajló ünnepi események, (uralkodói látogatások, országgyűlések, politikai, vallási és gazdasági reprezentáció) teremtettek alkalmat arra, hogy a hagyományos formastruktúráktól eltérő, ideiglenes, efemer építmények készülhessenek.

Az ünnep apropójából készült építmények gyakorta egyensúlyoztak a közízlés és hatáskeltés keskeny határvonalán. Az ideiglenes jelleg megmutatkozott az anyagok, szerkezetek, és a technológia megválasztásában is. A tervezési-építési idő és a létrehozás körülményei pedig jelentősen eltértek a megszokott gyakorlattól. Az ideiglenes építmény rövid élete azt sugallta, hogy egyszeri és megismételhetetlen. Ekképpen ez a műfaj messzemenőig elbírt olyan abszurd, különleges hatásokat is, melyek a hagyományos építészet normáin túlmutattak. Igazi virágkorát a barokk idején élte. Formai túlzások, színes, elnagyolt gesztusok, és erőteljes ideológiai tartalom jellemezte. Legfőbb rendeltetése az üzenetek építészeti eszközökkel való kifejezése, ami viszont nem feltétlenül járt tömör, lényegre törő kommunikációval, hanem jóval inkább vezetett színpadias fecsegéshez és szertelenséghez. Az alkotótól mértéktartást és jó ízlést igényelt, éppen ezért gyakorta elismert, neves építőmestereket és festőket bíztak meg az efemerek elkészítésével. A reneszánsz időszakától kezdődően az építőmesterek, udvari művészek feladatai közé nemcsak a „komoly”, a „monumentális” alkotások tervezése tartozott, hanem az ünnepségek, színelőadások, magas rangú látogatások, követfogadások, felvonulások vagy az uralkodói temetések alkalmi díszleteinek készítése is.¹ Ezek a megbízások lehetőséget is jelenthettek az építészeti kísérletezésre, térbeli játéokra is.

Az 'efemer' görög eredetű szó, jelentése: tiszavirág életű, röpké, mulékony. A szó a latin nyelv közvetítésével került a francia nyelvbe (ephémere), majd az angol (ephemeral) és német nyelvben (ephemer) is meghonosodott. Magyarul leginkább az 'alkalmi' vagy 'ideiglenes' szavunkkal fordíthatjuk, azonban e két szó nem fedi pontosan az 'efemer' többretegű jelentését, ugyanis mindkét szóból hiányzik az a többlet, mellyel az esztétikai, művészeti tartalom kifejezhető lenne. Az Ephemera de Virgine

¹ *Kelényi György: A barokk művészete. Budapest, 1985. 243.*

(*Tiszavirág*) törekenységéből, múltékony szépségéből adódóan az efemer jelző magasabb kvalitású ideiglenes jelenségek vagy művek gyűjtőnévéül szolgál.

Ellentétben a hagyományos építészeti produktumokkal, az efemer épületnek nem célja a tartósság, az időjárás-állóság, vagy hogy védelméül szolgáljon a bennük tartózkodóknak. Sőt az sem feltétlenül feladata, hogy ténylegesen használható enteriőrrel rendelkezzen. Térképzés szerint az ideiglenes díszépítmények négy típusba sorolhatók: *Kulissza típus*: szcenikai jellegű, gyakran egynézetű, és allegorikus jelenetekkel berendezett (pl.: *theatrum sacrum*, szabadtéri díszlet) Jelképes teret, térbeli mélységet hoz létre, nem ritka a perspektivikusan szerkesztett kompozíció. *Nyitott típus*: Átjárható, mérnöki jellegű szerkezetek (pl.: diadalív, díszhíd, torony), gyakran csak jelképszerűen fedett (korona, baldachin, cibórium, boltív) *Fedett típus*: zárt, belső térrel rendelkező, körbejárható (pl.: sátor, baldachin, *castrum doloris*). A fedett díszépítmények alapformája a díszsátor, baldachin vagy drapéria. A lefedés mindig szimbolikus jelentésű, a világi vagy az egyházi értelemben vett uralkodó oltalmára, méltóságára utal. *Pavilon típus*: változatos, szabad térképzésű, sorolható, bővíthető szerkezet. Önálló építészeti kompozíció.

Sopron építéstörténetében a reneszánsz kortól napjainkig fellelhetőek az efemer építmények jellegzetes típusainak emlékei. A korabeli beszámolók leírásai hol szűkszavúak, hol túlzóak, ezért a leírtak alapján csak óvatosan lehet tájékozódni az építményekről. A 17. és 18. századi rajzok, metszetek, festmények, még ha néha vázlatosak is, de több konkrétumot tartalmaznak. A 19. századból már pontos tervrajz is akad, a fényképezés elterjedése óta pedig egyre több jó minőségű ábrázolás található az ideiglenes építményekről. Sopron építéstörténetének első dokumentált efemer építészeti alkotásai a történelmi jelentőségű ünnepek, (koronázás, gyász) társadalmi események (uralkodói látogatások) díszleteiként épültek. Később a kulturális reprezentáció eszközeként jelentek meg ideiglenes díszépítmények, és a tizenkilencedik század második felétől fellendülő nemzetközi és hazai iparkiallítások nyomán a kiállítások installációit és pavilonjait jelentették. A modern és kortárs építészet eszköztárában alkalmazása sokrétűbb lett. Egyre inkább, mint önálló kifejezési forma jelenik meg, művészeti installációként (koncept art), vagy a kísérleti építészet eszközeként. Funkciója is különleges, mivel a mindennapokból való kiszakadás lehetőségét nyújtva egy adott közösség expresszív, önkifejező eszközévé is válhat.

Az efemer a közösség erejének és identitásának kifejezésére szolgáló események idején nyújthat építészeti jellegű megoldást. Sajátos téri könnyedsége abból adódik, hogy szerkezetének és megjelenésének léptéke nem feltétlenül maga az ember, hanem inkább egy eszme, vagy idea. Funkciója pedig ehhez a gondolathoz kapcsolódó eseménysorhoz, tehát egy koncepció vagy akár rituálé dramaturgiájához igazodik. Az efemer nem csupán ideiglenes építmény, hanem az adott kor stílusgyakorlata, kísérleti építészete, mely ikonológiai jelentéstöbblettel, összművészeti törekvéseivel és sajátos alkotói nyelvezetével önálló építészeti műfajnak tekinthető. Szerkezetének kialakítását nemcsak a gyors építési folyamat, hanem a lebontás, szállítás, és az újraépítés lehetősége is meghatározza. Építési helyére vonatkozóan kevesebb hatástanulmány, település-

vagy városképi összefüggés elemzése szükséges. Tehát összességében kevesebb kompromisszum jellemzi, ami a tervezésekor sajátos alkotói szabadságfokot eredményez.

Karakterét nem csak szerkezete által nyeri el, hanem a hozzá kapcsolódó és annak elidegeníthetetlenül részét is képező eseménysoroktól (performansztól, szertartástól). Kompozíciójában ilyenformán a térbeliség és időbeliség fontossága egyenrangú. Más térbeli művészetekkel ellentétben a befogadásnak, a tér „megélésének” meghatározott sorrendje van, és az egymás utániség lényeges építőeleme a kompozíciónak, nem cserélhető fel a sorrend. Jellemzően a barokk kori *castrum doloris*,² *theatrum sacrum* és *arcus triumphalis* esetében figyelhető meg, miként illeszkedik a térformálás és szerkezetképzés a bonyolult ünnepi események sorrendjéhez és karakterisztikájához. A művészi igényességű díszletek szerteágazó jelentéstartalommal bíró formái – heraldikai és liturgikus jelek, építészeti formai kódok – sűrűsödnek össze a hagyományos szimbólumrendszert alkalmazó rétegekbe.³ A világi és egyházi szertartások efemerjeinek elhelyezése, mérete és kialakítása önmagában is metaforikus volt. A diadalívек, hidak, palotasátrak szerkezetén elhelyezett szimbólumok, címerek, képmások, zászlók, feliratok pedig további részleteket adtak az építmény és az események összefüggéseiről. Általában látszatarchitektúrákról volt szó, építészeti illúzióról. Valódi anyagok helyett csak azok utánzatáról. Nem kő és márvány, hanem fa, gipsz, papír és drapéria. Akár egy színpadi díszlet, de szcenikai jellege a díszletszerűségén túl, összetettebb illúziókeltésben is megnyilvánult. Más művészeti ágakat egyesítve, valódi *Gesamtkunstwerk* alkotássá vált. Az építőművészet mellett befogadta a képzőművészet és előadó-művészet műfajait, valamint – igazi kísérleti építészetként – a technikai-technológiai újdonságokat is, új anyagok, formák, hang- és fényeffektusok alkalmazásában.

A 17. századtól Sopron politikailag megerősödött, az országgyűlések, uralkodói látogatások, és a koronázó országgyűlés reprezentációjához alkalmi építmények sorára volt szükség.⁴ Az egykorú beszámolók diadalkapuk, fejedelmi sátrak, dízsátrak, országsátrak (*Tentorium Regni*), pavilonok, *castrum dolorisok*⁵, *theatrum sacrumok* emlékeit őrzik. Voit Pál 1943-as kötete nyújt betekintést a sátorkészítés kiemelkedő jelentőségű darabjainak sorába, melyet a palotasátrak, hadisátrak, vársátrak, fejedelmi Országsátor jegyzékbe vett darabjait idézi.⁶ A királyi hadisátrak jegyzéke mellett a kora-

² Az Esterházyak nagyszombati *castrum dolorisa* mellett és a szerkezeten például négyezer gyertya égett, vö. Galavics Géza: Egy efemer építészeti műfaj hazai történetéhez. Építés, Építésztudomány 5 (1973) 3–4. sz. 497–508.

³ Géczy Nóra: Faépítészet Sopronban 1850–1914 között. Arch Deco, Győr, 2014.

⁴ Sopronban öt országgyűlés volt: koronázó országgyűlés 1622-ben, 1625-ben és 1681-ben, valamint további két diéta 1634–1635 és 1655-ben. Vö. Pálffy Géza: A Szent Korona Sopronban. Nemzeti kincsünk soproni emlékhelyei. Sopron – Budapest, 2014.

⁵ A soproni jezsuita iskola díszletterveinek vázlatkönyve – mely valószínűsíthetően osztrák minták alapján készült –, a színpadi díszleteken túl *castrum doloris*, *theatrum sacrum* és *arcus triumphalis* rajzokat őriz. A kor dekoratőrei átfogó művészeti élmény létrehozására törekedtek, s kifinomult érzékenységük a részletek iránt tükröződött a díszletekben.

⁶ Voit Pál: Régi magyar otthonok. Budapest, 1943. reprint, Balassi Kiadó Budapest, 1993, 47.

beli szabócéhek mintakönyvei is őrzik a 17. század gazdag hazai sátorkulturájának emlékeit. (pl. 1641. kisszebeni; 1630.,1713.,1736. kassai mintakönyv). A 1679-ből származó soproni szabócéh mintakönyvében⁷ például kétkúpos törökös szabású sátorrajz maradt fent.⁸ A sátorkonstrukciók mellett a provizórikus szerkezetű diadalív emléke is megmaradt.

Az ideiglenes diadalív az udvari és egyházpolitikai protokoll építészeti feladata volt. Az uralkodói látogatások, egyházi tisztségbe avatások (pl. érsekké avatás⁹) valamint szentté- és boldoggá avatások¹⁰ alkalmával emeltek íveket. Az első világháború előtti időszakból tíz soproni efemer diadalívról maradt feljegyzés vagy valamilyen szintű ábrázolás. Az olykor tíz méter magasságot is meghaladó építmények leginkább a város főbb felvonulási útjaira: a Kossuth Lajos utcára és a Promenade-ra (Széchenyi tér) épültek. Jóllehet Európa-szerte már a reneszánsz idejétől kezdődően fellendülőben volt az ókori diadalmeneteket idéző diadalkapuk építésének szokása, a Sopron városát is érintő uralkodói reprezentációk közül csak az 1745-ből származó feljegyzés említi legkorábban ideiglenes diadalívet.¹¹ I. (Lotharingiai) Ferenc német-római császár születése napján az evangélikus konvent diadalkaput állíttatott.¹² A díszépítményt Hajnóczy Dániel rektor terve alapján Schram Lukács építész, festő készítette el. Pompásan kivilágították, hogy méltó díszletül szolgáljon az egész napos ünnepségnek és az estébe nyúló istentiszteleteknek. Két további diadalívról maradt írásos emlék 1818-ból, amelyek I. Ferenc király és Karolina királyné átutazása alkalmából álltak Sopronban. „A' hidakat megújították, az utakat elegyengették, 's mindenütt a' tiszteletre és bátorságra megkívántató készüléteket elrendelték.” A királyi pár fogadásakor „tsinos győzedelmi bólt” állott, s mikor „bé érkeztek a' Felsőleges utazók Soprony városába [...] a' Potsi kapunál ismét győzedelmi boltozat volt”.¹³

A Soproni Levéltár gyűjteményében található Handler József soproni építőmester 1853-ban készített historizáló *Holz Triumpffporten* diadalív rajza.¹⁴ A tervek szerint Handler egy karcsú oszlopokkal kialakított, elegáns arányú szerkezetet képzelt el, melyet tompacsúcsívek, címerkartus, és paszománnyal keretezett aranyozott feliratok egészítettek ki (1. kép). A terv bécsi méretezéssel készült,¹⁵ ez alapján tudható,

⁷ Soproni Múzeum K. 2010.42.1 – Eredeti, kódexlapba kötve.

⁸ Voit i.m., 47.

⁹ Barkóczy Ferenc diadalíve, 1761-ben.

¹⁰ Andrea Conti boldoggá avatási díszlete 1724-ből, vö.: Knapp, Éva – Kilián, István: *The Sopron Collection of Jesuit Stage Designs*. Budapest, 1999.

¹¹ További részletek: Bárdos Kornél: *Sopron zenéje a 16–18. században*. Budapest, 1984. 336.

¹² Mikor 1745-ben a katolikus konvent I. (Lotharingiai) Ferenc Német-római császárrá történt koronázása alkalmából az uralkodó tiszteletére fényes ünnepséget rendezett, erre az evangélikus konvent sietve, még ugyanazon év dec. 8-án, az uralkodó születése napján diadalkaput állíttatott.

¹³ Hazai Tudósítások 1818. júl. 18, 6. sz., 43.

¹⁴ Winkler Gábor: *Sopron építészete a 19. században*. Budapest, 1988. 75–76.

¹⁵ 1° öl = 6' láb ≈ 1.89 m; 1'láb = 12" hüvelyk ≈ 31.5 cm ; 1" hüvelyk = 12 vonal ≈ 2,634cm

hogy a szerkezet 5° – 4' – 3" (öl, láb, hüvelyk) magas és 6° – 5' – 6" széles volt, tehát átszámítva 10,868 méter magas és 13,073 méter széles. Az ívet alapvetően provizórikus állványszerkezetként konstruálták meg. A párhuzamos rendszerű rácsos szerkezet megegyező nézeteit vastagság irányában ismételték meg. A tartószerkezeti elemek anyaga talán fenyő lehetett, mert e fafajtából lehetett ilyen méretben korrekt ácsolt szerkezetet készíteni. A tartóoszlopokat földbe ékelték, ezzel biztosítva állékonyságukat. Ha volt kőburkolat, akkor valószínűleg azt felszedték, majd körülbelül másfél méter mély gödröt ástak. Kavicsrétegre vagy kőzúzalékra állították a tartóoszlopot, s a gödröt feltöltötték (2. kép).¹⁶

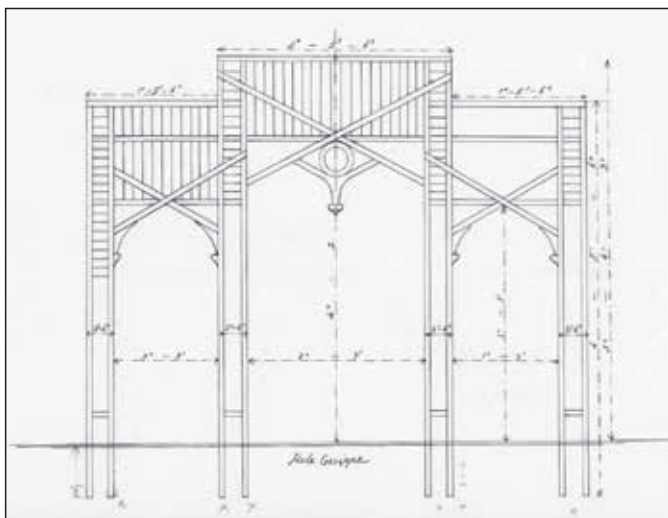
1. kép. Historizáló efemer diadalív. Handler József, 1853. Soproni Levéltár V.13063

A korabeli hasonló tervek alapján feltételezhető, hogy a vázszerkezetre papírmását kasíroztak. A gipszből kialakított ornamenteket, párkányokat különféle anyagmintázatra mázolhatták be. A boltvállakat a tervekben leolvashatóan fűrészelt fakonzolokból képezték ki. A díszítésre és szerelésre pedig minden bizonnyal belülről került sor. Ritkán fordulhatott elő, hogy külső létrával machináltak. A diadalkapuk üregesek voltak, melyben a merevítő-rendszer kereszttrácsai sorakoztak. A szerkezetbe alighanem egy szerelőajtón, vagy szerelőnyíláson lehetett bejutni, ahonnan a minimum 2'–6" ($\approx 0.6\text{m}$) keresztmetszetű tartóoszlopokon keresztül létrán, hágcsón közlekedhettek.¹⁷ A tervrajzokhoz csatolt, 1853. május 21-én kelt iratok egy Harkán és egy

¹⁶ Géczy i.m. 147.

¹⁷ Somfalvi György – Rónai Ferenc: Fa tartószerkezetek. Budapest, 1982.

Bánfalván állított diadalívről is említést tesznek. Az iratokban megnevezett tervezők: Martin Hasenauer városi építőmérnök, Jozef Handler építőmester; a kivitelezők: Jozef Heiss asztalos és Renner György asztalos voltak.¹⁸ Handler terve mellett másik diadalív-terv is található ebből az időből (3. kép). A terv valószínűleg szintén Albert főherceg bevonulására készült. A rajz egyenes záródású, egyszerű konstrukciót ábrázol. Az állványzatot zöld növényekkel borították, a főpillérek tetején örökzöldek et állíthattak. A diadalív felirata: „Willkommen”. A címerkartus közepén, a császári korona alatt Habsburg birodalmi címer, jobbján Magyarország, balján Sopron címere.

2. kép. Efemer diadalív szerkezete, Soproni Levéltár V.13063

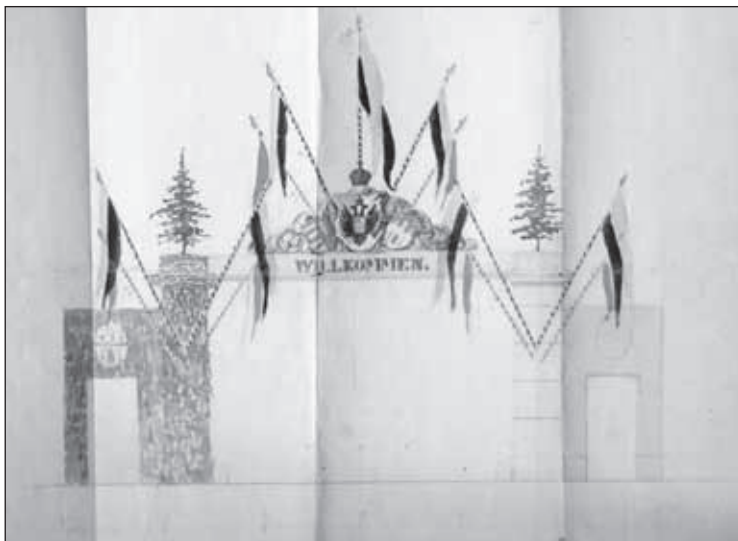
Ferenc József országos körútja 1857-ben érintette Sopront.¹⁹ Az ünnepi kocsí a városi tanács által emeltetett „Ehrenpforte” díszkapun keresztül az ünnepélyesen kivilágított városba hajtott.”²⁰ A további díszletekről az *Oedenburger Intelligenzblatt* tudósít:

¹⁸ SL X.13063. Renner György asztalostól egy 1166 CM (nemzetközi érme) értékben kiállított számla.

¹⁹ Oedenburger Intelligenz und Anzeige-Blatt 1857. aug. 7–11. (Ferenc József látogatása Sopronban, 1857. augusztus 8. 9. 10.) – A körútról részletes jelentések, sajtóban megjelent beszámolók készültek. A települések tájékozódhattak egymás ünnepi előkészületeiről, és lehetőségük nyílt arra, hogy emlékezetes, egyedi ünneppel készüljenek. A versengés egyrészt a parádék számokban kifejezhető jellemzői között dőlt el, másrésztől azonban olykor egy-egy jó ötlet emlékezetesebb maradt, mint például az egri diadalív, melyet hatalmas boroshordókból emeltek.

²⁰ Als Se. Majestät hierauf aus dem Bahnhofe heraus traten, ertönte donnerndes Éljen aus der zu 10,000 Köpfen versammelten Menge, die Musikkapelle vom I. f. f. Horváth- Dragonerregimente stimmte die Volkshymne an, Pöller donnerten, welche die allerhöchste Ankunft schon von Weitem her signalisirt hatten, und der Festzug setzte sich in der Oedenburg des veröffentlichen Programms in Bewegung nach der festlich erleuchteten Stadt durch die von der Stadt-Commune errichtete Ehrenpforte. Eine Abteilung des Banderiums des Oedenburger Comitatus bildete die Avantgarde, die zweite Abteilung den Schluss.

„A városi színház közelében állt a helyi kereskedők által emelt Fest-porticus, a Promenade pedig szépen ki volt világítva, amelyet Őfelsége figyelemre méltónak talált.”²¹ Két újabb diadalív állt Ferenc József 1884-es soproni látogatásakor is.²² Egyiket a Flandorffer család építtette a Somfalvi utcában az egykori kádfürdő épülete mellett.²³ (Ábrázolás nem maradt fenn). A másikat a város emeltette az Újteleki kapu helyén (4. kép). Ez utóbbi építmény terveit Hauser Károly rajztanár készítette, a kivitelező Boór Károly ácsmester volt.

3. kép. Efemer diadalív. 1853, Soproni Levéltár V.13063

Hauser ideiglenes diadalíve szimbolikusnak is nevezhető módon a hajdanán elbontott Újteleki kapu helyén épült fel. Eredetileg még a régi kapu kőoszlopait is fel akarták használni az építkezéshez, végül azonban a fa gerendaállványzatot (ún. „árbocos” állványt) állítottak. A Mező utca vonalát folytató hármastörzses ív fal az Újteleki utca sarokházának falát érintette.

²¹ Nächst dem Komitathause, dem Rathhause, dem städtischen Theater und Redoutengebäude war es besonders ein von dem hiesigen Handelstande errichteter *Fest-Porticus* und die öffentliche glanzvoll erleuchtete Promenade, welche Allerhöchst Ihre Aufmerksamkeit würdig worden sein dürften. An dem genannten *Fest-Porticus* machten auch die Mitglieder der Oedenburger Handels- und Gewerbekammer und des Handelsstandes im Vorbeifahren Sr. Majestät ehrfurchtsvoll Spalier.

(Az Oedenburger Intelligenz und Anzeige-Blatt. 1857. aug. 7. pénteki számában előzetes program leírása. „Sopron Királyi Szabadváros minden lakosának!” címmel.)

²² Ferenc József és kísérete az Indóház utca – Hosszúsor útvonalon haladt (a mai Kossuth Lajos utca és Rákóczi utca) a Promenádig (Széchenyi tér), majd onnan a Magyar Király Szállóig. A király bevonulási útvonala mentén, amely közel két kilométer hosszú volt, a házakat lobogókkal és girlandokkal díszítették fel.

²³ *Dávidházy István*: I. Ferenc József Sopronban 1884. május 31–június 1. Soproni Szemle 55 (2001), 330–336.

4. kép. Efemer diadalív 1884-ben az Újteleki utcában. Tervező: Hauser Károly,
Fotó: Rupprecht Mihály. Soproni Levéltár: 2/S_XV/27.

A szerkezet az utca kövezetének kibontása után, körülbelül egy méternyire a földbe ásták, és faékekkel, kövekkel kiékeltek. (Egy korabeli újsághír a szerkezet elbontása után el is panaszolta, hogy a „diadalkapu felállításakor keletkezett lyukakat csak felületesen tömték be és így azok balesetveszélyesek.”²⁴) Az elkészült vázszerkezetre – hasonlóan az Albert Főherceg köszöntésére emelt 1853-as diadalívhez – növénytartó rácsot, léceket szereltek, melyre a faágakat, gallyakat és a girlandokat rögzítették. A faanyagot a lakompaki erdészettől vásárolták. (Növénnyel borított diadalépítmény már az 1700-as évek francia efemerjei között is gyakori megoldásnak számított. Az örökzöld és a virágdíszítés az édenkertet szimbolizálta.). Falapokra festett palmettás akrotérionok, csúcscsúszék és voluták között Ferenc József és Erzsébet királyné monogramjai, címeri voltak ábrázolva. Az ív felett Magyarország és Sopron város címere, felettük a Szent Korona (5. kép).

„A XIX. század utolsó éveiben és a XX. század első évtizedében az építészetben megindult az a művészeti-technikai folyamat, amely a XX. század új építészetének kialakulásához vezetett. A századforduló építészeti képe igen színes, sokfajta

²⁴ Dávidházy i. m. 334.

– országonként is eltérő – építészeti törekvéssel találkozunk.²⁵ Sopronban a historizmus és szecesszió jegyében születő építészeti elképzelések tanúi lehetünk. Az utolsó ismert diadalív 1904-ben állt Sopron városában, az Erzsébet-kerti iparkiállítás alkalmával. Az áttört csipkeszerű fakonstrukció a Kossuth Lajos utca elején állt, tervezője ismeretlen. A szerkezet legérdekesebb része kétségkívül a fűrészelt deszkasorral bélelt ív és attika. A pillérek tetején pagodaszerű toronysisakok (6. kép).

5. kép. Efemer diadalív mint kiállítási kapu 1904-ben (Dr. Kubinszky Mihály gyűjteménye)

A diadalívek és a pavilonok közötti átmenetként értelmezhető a Déli vasútállomáson 1893. szeptember 19-én állt királyváró pavilon, mely I. Ferenc József és Vilmos német császár tiszteletére épült. A könnyed, hármas osztású ácsszerkezet oromzatának főtengelyében, a csúcsívre hajlított gerendák, középen függőoszlop, sugárirányban két-két oszlop merevítette, talpa rövid lebegő gerendán feküdt. A kimetszett deszkákkal bélelt ív csomópontjai, valamint az oszlopvégek gombdíszítést kaptak. Az oldalnyílások tartógerendái fokozott teherbírású egyszerű kombinált függesztő és feszítőműből álltak. A párkányok sarkai mögött zászlótartók, a fő tartóoszlopokon Magyarország címerei voltak²⁶.

A politikai reprezentáció közkedvelt eszközeként Ferenc József 1893–94-es magyarországi körútjának szinte minden állomásán állítottak diadalívet. A kor

²⁵ Winkler Gábor: A historizmus főbb irányzatai a XIX. század európai építészetében. Építés- Építészettudomány 7 (1975). 3–4.sz. 357–367.

²⁶ Közülük kettő, a „Szent Korona országainak” egyesített címere, mely négy zászlóval díszített, valamint a szélső oszlopokon Magyarország kis címere volt három zászlóval díszítve. Az építmény belső tere egyszínű, bordűrözött drapériákkal, bojtos zsinórokkal, FJ monogramos hímzett zászlóval volt bélelve.

6. kép. Királyváro pavilon Vilmos német császár és I. Ferenc József átutazása tiszteletére a Déli vasútállomáson, 1893. Soproni Levéltár 1/E_VII/1-15

historizáló hangulatának megfelelően többféle stílust keverve és felelevenítve, legyen az gótika, reneszánsz, vagy éppen „magyar stíl”²⁷. Komoly tervezőmunkáról ekkor már aligha beszélhetünk. A 19. század végére megjelentek az efemerekre készítésére szakosodott önálló cégek, mint például Rumbold Bernát budapesti építőcége, amely az ország bármely pontjára vállalt diadalív építést. A könnyen szállítható és többször felhasználható szerkezetek egyrésztől praktikus és olcsó megoldást kínáltak, másrésztől azonban uniformizálták az ünnepek installációit. A huszadik század történelmi fordulatainak következtében eredeti funkciójuk súlytalanná vált, kidolgozottságuk és jelentőségük is alulmaradt a korábbi szerkezetekétől.

Az efemerek leglátványosabb időszakának kétségkívül az 1851-es világkiállítást követő „iparkiállítások korát”²⁸ tekinthetjük, mikor gigantikus méretű ideiglenes kiállítási csarnokok, paloták és pavilonok épültek szerte a világon, Európában és Magyarországon. Az első hazai iparkiállítás Pesten nyílt 1842-ben, s nem sokkal később, már 1847-ben, Sopronban is nagyszabású kiállítást rendeztek.²⁹ Ennek történetével³⁰ új fejezet nyílt a város efemer építészetének históriájában.

²⁷ Nógrádi Lapok és Honti Híradó. Balassa-Gyarmat, 22. évf. 1894. szept. 18. 38. szám. 1. p.

²⁸ Diószegi György – Gáti György: A látnivaló temérdek. Magyarország szerepe a világkiállítások történetében. Budapest, 1992.

²⁹ Szála Erzsébet: Sopron tudomány- és technikatörténetéből. Soproni Egyetem, Sopron, 1997.

³⁰ Géczy Nóra: Faépítészet a századfordulón. Száz éve volt iparkiállítás Sopronban – 1904. augusztus 20. – szeptember 25., Faipar 52 (2004) 1. sz. 25–26.